

feszítik a keretül szolgáló betűk határvonalait. Figyelemre méltó még «P. Virgilius Maro, Aeneidos libri 12. cum commentariis Lionis de Mag-nali Florentini» (No. 117. Cod. 28. [Philol. 17]) a XIV. század végén készült lombardiai kódex, amely 3 iniciáléba illesztett miniaturát s 16 ini-ciálét tartalmaz. Ornamentikája nyugodtabb, dúsabb mint az előbbi kódexé s alakjai is finomabban kidolgozottak. A kódex a magyar származású humanistának, ZSÁMBOKI Jánosnak ex librisét viseli és ZSÁMBOKINAK a bécsi udvari könyvtárnak ajándékozott hatalmas könyvgyűjteményéből száрма-zik, miként a fentebb említett «A. M. T. S. Boethius, De consolatione philosophiae...» (No. 100. Cod. 84 [Philos. 218]) kódex is, amint azt az első lapon olvasható sajátkezű bejegyzés «J. SAMBUCCI Pannonii» mutatja.

DR. BERKOVITS ILONA.

Miniaturen aus Handschriften der bayerischen Staatsbibliothek in München. Herausgegeben von Georg *Leidinger* IX. Bd. *Bildnisse des IX—XVIII. Jahrhunderts aus Handschriften der bayerischen Staatsbibliothek.* Herausgegeben von Eugen *Stollreither*. I. Teil. IX—XV. Jahr. (Tafel 1—41). Dr. Bruno Filser Verlag. G. M. B. H. Augsburg. Wien, 1928.

A bajor állami könyvtár miniaturáit bemutató mintaszerű kiadvány-sorozatnak, melyet Georg LEIDINGER, az intézet igazgatója indított meg, a háború óta már negyedik kötete jelenik meg.

A most kiadott kötetben s a küszöbön álló X. és XI. kötetben Eugen STOLLREITHER a bajor udvari könyvtár arcképminiaturáit mutatja be a IX. sz.-tól a XVIII.-ig. Az I. rész a IX—XIV. sz. művészetét tárja elénk, a II. rész a XV. sz.-ot, a francia kéziratok nagy özönével, mely Mann-heimből, a kurpfalzi udvari könyvtár anyagából került Münchenbe, a III. rész hetven arcképet közöl a XVI., XVII., és XVIII. sz. miniatura kincseiből, beleértve Hans MELICH miniatura- és portréfestő müncheni műhelyének gazdag termését.

Az arcképek fődfestékkel, illetőleg tollal rajzolva készültek. De nem a műtörténeti bemutatáson van a hangsúly, hanem a történetin, a forrás-anyagon. A képmás fejlődése érdekel itt bennünket, felfogása az idők folyamán, helyzete az összkompozícióban, művészi kifejezőeszközei, vonatkozásai kora arcképfestészetéhez, különös tekintettel a plasztikára és tábla-festészetre.

A középkor legelejére, a Karolingok, Ottók, Henrikek korára esnek az arcképfestészet első kezdetei. A könyvművészet e korai idejében arckép-

ről a szó szokásos értelmében beszélni nem lehet. Nem mintha a könyvdíszítőknek nem lett volna érzékük a személy individuális meglátásához, vagy vonásai természetű visszaadásához, de nem felelt meg a középkori felfogásnak, mely teljesen Isten és az Egyház szolgálatába szegődött, hogy az embert portréhűséggel ábrázolja. A kép nem volt öncél, csak eszköz a célhoz, nem az ábrázolt egyén volt a fontos, hanem az ábrázolás alapjául szolgáló Eszme. Az uralkodó dicsőítése, mint a világi hatalom hordozójáé, az imperium szimbóluma, Krisztus és Mária imádata, glorifikációja, vagy a szenteké, akiknek egy-egy templom vagy kolostor szenteltetett, ahogy az ajánlásból vagy a donátor képéből kitűnik. A kép így lényegében nem volt más, mint határozott személyhez vagy névhez fűzött könyvdíszítés. A lehetőleg élethű utánzat helyett beérték magyarázó szöveggel vagy odailllesztett címerrel; külső ismertetőjegyül pedig elegendőnek bizonyult a haj vagy szakál formája (Kopasz Károly), a szakáltalanság (III. Ottó), az életkor (a százéves Ramwold apát), viselet, kosztüm, stb. Az egyén nem volt önálló individuum, hanem inkább egy bizonyos osztály vagy közösség képviselője. Még a színt is önkényesen, dekoratív szempontból választották, az arcforma visszaadásában pedig a művész nagyon is függött iskolájának tradíciótól. Mindezek mellett még a kép elhelyezése a lapon, a legtöbb esetben megkövetelt kis méret is akadályozta a naturalista ábrázolást. Így a középkori arcképfestészetnek nagyobb a kultúr- és műtörténeti értéke, mint az autentikus portréhűsége.

Csak akkor tudott az arcképfestészet frissebb lendületet venni és igazán fejlődésnek indulni, mikor a művész felszabadult bilincseiből az egyes ember, a személyiség, az individuum hangsúlyozottabb megbecsülése által. Ugyanakkor a vallásos ábrázolás háttérbe szorult s az egyházi festészet helyébe a profán, polgári művészet lépett.

Ez a változás a miniatürafestészetben aránylag későn állott be. Németországban csak a XV. sz. második felében. A fejlődés majdnem ugrászerű s a XVI. sz.-ban az arcképfestészetet már magas művészi fokon látjuk. E virágkor legfőbb képviselőjeként Hans MIELICH, V. ALBRECHT herceg udvari festője lép elénk a bajor állami könyvtár kézírataiból, élethű és dűsfantáziájú ábrázolásaival. A fa- és rézmetszet nagyobb elterjedésével és a gyors fejlődésnek induló táblafestészettel azonban az arckép mindinkább eltűnt a könyvművészetből s már csak alkalmilag, fejedelmi személyek és egyéb megrendelők szolgálatában látjuk, hogy aztán imakönyvekben, családi- és emlékalbumok épületes lapjain találjon menedéket.

A szerző az egyes képekhez gondos és bő magyarázatokkal szolgál,

eredetet, időt, a kép nagyságát, feliratait, egyéb vonatkozásait s a vele foglalkozó publikációkat pontosan feltüntetve. A XI. kötet végén a szerző ügyes áttekintést nyújt, illetve ígér mind a három rész kéziratáról és képeiről. A könyv illusztratív anyaga s egész kiállítása méltó a tárgyhoz és a szerző komoly munkájához.

R. HOFFMANN MÁRIA.

Bulletin de la Société française de reproductions de manuscrits à peintures. Pour des membres de la société. 12. année: E. BLOCHET: *Les peintures orientales de la Collection Pozzi*. Paris, 1929.— 13. année: Comte de ROSANBO: *Notice sur les douze dames de Rhétorique*; E. MARINIS et Filippo ROSSI: *Notice sur les miniatures du «Virgilius» de la Bibliothèque Riccardi a Florence*. Paris, 1930.

Jelen kiadvány 12. évfolyama Jean Pozzi követ gyűjteményének képeit mutatja be. Eredete e kollekciónak, mely egyike Párizs három-négy legértékesebb ilyenmű gyűjteményének, 1907-re megy vissza, oly időre, midőn a perzsa miniaturák és hindu festmények könnyebben voltak megszerzeshetők, mint ma. Most a műemlékek piaci árai valósággal elrettentik az amatőr gyűjtőket.

E gyűjtemények némelyikének darabszáma mégis több ezerre rúg s a keleti művészet szempontjából gyakran rendkívül fontosak. Nagy hibájuk, hogy óriási méreteik mellett nem eléggé változatosak. A valóban archaikus, «ősregiség» számba menő darabok a XII. század végétől és a XIII. századból bennük igen ritkák, az anyag többi része pedig majdnem kizárólag végtelen ismétlése mindig ugyanannak a klasszikus stílusnak, indopersza technikának, iráni modornak.

Ez egyhangú és fárasztó. Holott öt-hat értékesebb darab tökéletes képet adhat valamely művészi irányról s a hatásról, melyet korára gyakorolt.

Ezzel szemben Pozzi nagy hozzáértéssel és biztos érzékkel válogatta össze anyagát, melyben az író, GOBINEAU gyűjteményéből is vannak darabok. A perzsa technikának nagyon értékes példáit találjuk nála, a XIII. század elejétől kezdve FATH ALI SHAH RADJAR és MOHAMMED SHAH uralkodásáig s valóban figyelemreméltó példányokat, nem egyszer unikumot — a dehlíi iskola indo-perzsa modorából, a nagy mogulok uralma idejéből, mely BABUR királlyal kezdődik.

A gyűjteményt BLOCHET perzsa-, hindu-, török festményekre (és rajzokra) s miniaturákra osztja, melyekből a következő darabokat emeli ki. Perzsa darabok: *Rusztam és Olad* (1.), *Mažandaran király* (2.)